

COVENANT & CONVERSATION

RAV SACKS İLE İNANCI PERAŞADA BULMAK

"Covenant & Conversation yazı dizisine yaptıkları cömert bağış için Maurice Wohl Charitable Foundation'a teşekkür ederim. Maurice ileri görüşlü bir hayırseverdi. Eşi Vivienne son derece mütevazıydı. Adanmışlık ve zarafetin benzersiz bir birlikteliğiydiler ve yaşamak onlar için vermek demektir."

Tazria-Metsora 5780

İyileştiren Sözler

A Beautiful Day in the Neighbourhood (2019) filminde Tom Hanks, sevilen Amerikalı çocuk televizyonu prodüktör ve sunucusu Fred Rogers rolünü oynamaktadır. Fred Rogers, birkaç nesil genç Amerikalı için efsanevi bir simaydı ve "Komşum olmaz mıydın?" şeklindeki müzikal davetiyle ünlenmişti.

Bu filmi alışılmadık kılan, insani iyiliğin kırık kalpleri iyileştirme gücünün çekincesiz bir kutlaması niteliğinde olması. Günümüzde bu tipteki doğrudan ahlaki mesajları sadece çocuk filmlerine kısıtlama eğilimi var (aslına bakılırsa bu filmlerin bazıları dâhi insanların eseri oluyor). Ancak bu filmin gücü ve inceliği, insanın onu, basite indirgenmiş veya naif diye yaftalayıp göz ardı etme dürtüsüne kapılmaması.

Filmin konusu gerçek bir hikâyeye dayanıyor. Bir dergi, kahraman insanlar teması etrafında kısa profillerden oluşan bir yazı dizisi yayınlamaya karar verir. Dergi, Rogers hakkındaki kısa hikâyeyi yazmak üzere en yetenekli gazetecilerinden birini görevlendirir. Ne var ki bu gazeteci dertli biridir. Babasıyla arasındaki ilişki kötü bir şekilde kopmuştur. İkisi, gazetecinin kız kardeşinin düğününde fiziksel anlamda kavga etmişlerdir. Baba uzlaşma arayışına girmiş, ama gazeteci onu görmeyi bile reddetmiştir.

Gazetecinin karakterinin pürüzlü kenarları, gazetecilik tarzında da açıkça görülmektedir. Portrelerini hazırlamaya geldiği kişilerin imajını mahvetmekten sanki büyük bir zevk alıyormuş gibi, yazdığı her şeyde eleştirel bir dip akıntısı vardır. Bu konudaki şöhreti ışığında, gazeteci, çocukların televizyon starı olan bu adamın ona röportaj vermeyi neden kabul ettiğini merak etmektedir. Acaba yazdıklarının hiçbirini okumamış mıdır? Hakkında olumsuz, hatta belki de yıkıcı derecede olumsuz bir profil çizilebileceği konusunda bariz bir risk olduğunu bilmekte değil midir? Sonradan anlaşıldığına göre, Rogers sadece, gazeteciye ait, bulabildiği her makaleyi okumakla kalmamış, üstelik ona röportaj vermeyi kabul eden tek sima kendisi olmuştur. Diğer "kahramanların" hiçbiri gazeteciyle konuşmayı kabul etmemiştir.

Gazeteci, Rogers'la buluşmaya gider. Öncelikle, Rogers'in programının bir bölümünün prodüksiyonunu başından sonuna kadar izler. Kuklalar, oyuncak trenler ve minyatür bir kasaba manzarasıyla birlikte her şey yerli yerindedir. Büyük şehir sakinlerine özgü bir alaycılık için tam da uygun bir andır bu. Ne var ki, buluşup konuştukları zaman, Rogers, her türlü basmakalıp stereotipin dışında davranmakta, soruları kendisinden uzaklaştırıp gazetecinin kendisine yönlendirmekte, onun içindeki mutsuzluk damarını neredeyse

anında duyumsamakta, her negatif soruyu pozitif bir olumlamaya dönüştürmekte ve gazetecinin kendisi hakkında konuşmasına olanak veren ve onu buna teşvik eden bir sükûnet ve sessizlik, bir dinleyici suskunluğu yaymaktadır.

Hanks'in baskı altında bile sarsılmayan yumuşak tavrının; en nihayet sadece 400 sözcükten oluşan bir profil yazısı yazması gereken gazetecinin kendi babası karşısındaki kusurlarını kabul etmesini ve babasını affederek, o ölmeden önce kalan kısıtlı zaman içinde kendisiyle barışmak için ihtiyaç duyduğu duygusal kuvveti elde etmesini nasıl da yavaş yavaş sağladığını izlemek gerçekten de fevkalade bir deneyim. İşte aralarındaki diyalogdan, bu ilişkinin tonunu duyumsamanızı sağlayacak bir parça:

Gazeteci: Benim gibi insanları seviyorsunuz.

Fred Rogers: Sizin gibi insanlar kim? Hayatım boyunca sizin gibi hiç kimseye rastlamadım ben.

Gazeteci: Kırılmış insanlar.

Fred Rogers: Sizin kırılmış olduğunuzu düşünmüyorum. Sizin bir kanaat insanı olduğunuzu biliyorum. Neyin yanlış ve neyin iyi olduğu arasındaki farkı bilen bir insansınız siz. Babanızla olan ilişkinizin, bu yönünüzün şekillendirilmesine de yardım ettiğini hatırlamaya çalışın. O sizin, olduğunuz kişi olmanıza yardım etti.

Rogers'in, gazetecinin kendi öz imajını ve aynı şekilde, babasıyla olan ilişkisini de farklı bir çerçeve içine oturtmasına nasıl da birkaç kısa cümleyle yardım ettiğine dikkat edin. Babasıyla kavga etmesine yol açmış olan münakaşacılığın ta kendisi, babasına borçlu olduğu bir şeydi. Film (her ne kadar konusundaki tüm ayrıntılar açısından değilse de), gerçek Fred Rogers ve gazeteci Tom Junod hakkındaki yaşanmış hikâyeye dayanıyor. Junod, filmdeki karakterinde olduğu gibi, alay etmeye gelmiş, ama sonuçta etkilenmişti. Yaşadığı deneyim hakkında şöyle demişti: “Zarafet nedir? Emin değilim; tek bildiğim şu: Kalbimi ucu sivri uzun bir sırık gibi hissediyordum ve sonra, kalbim o odada açıldı ve onu bir şemsiye gibi hissettim.” Bir eleştirmenin ifadesiyle, film, “İyiliğe adanmış, mükemmelce dizilmiş ve oynanmış lirik bir şiirdi”.¹

Bu uzun girişle belirtmek istediğim nokta, bu filmin, konuşmanın iyileştirme veya zarar verme gücünün ender ve ikna edici bir örnekleme olduğu. Hahamlarımıza göre Tazria ve Metsora *peraşaların* konusu da tam olarak budur. *Tsaraat*, yani teşhisi ve arınma süreci bu *peraşaların* kalbini teşkil eden cilt rahatsızlığı, *laşon ara*, yani kötü konuşma kabahati için bir cezaydı ve Hahamlarımızın söyledikleri üzere, bu rahatsızlıktan muzdarip olan kişi için kullanılan *metsora* sözcüğü de, *motsi şem ra*, yani “başkaları hakkında kötü isim çıkararak, iftiracı” ifadesinin kısaltması niteliğindedir. Hahamlarımızın bu konuda getirdikleri kanıt metin, Moşe hakkında olumsuz sözler sarf eden ve bunun sonucunda *tsaraat* ile cezalandırılan Miryam'la ilgili olaydır (Bamidbar 12). Moşe yıllar sonrasında bu olaya gönderme yapmakta ve Bene-Yisrael'e bu konuyu dikkate almalarını ısrarla tavsiye etmektedir: “Tanrı'nız A-Şem'in, Mısır'dan çıktığınız zaman yolda Miryam'a yaptığını hatırla” (Devarim 24:9).

Yahudiliğin bir, sözler ve sessizlikler, konuşma ve dinleme, iletişim ve ilgi gösterme dini olduğunu öne sürmüşümdür. Tanrı, evreni “Ve dedi... ve oldu” sözleriyle yaratmıştı – ve biz de sosyal evreni, kelimelerle, kendimizi başkalarına yönelik yükümlülüklerimizle bağlamak için verdiğimiz sözlerle yaratırız. Tanrı'nın Sinay'da açığa çıkışı sözlerle olmuştur: “Sözcüklerin sesini duymuş, ama hiçbir suret görmemiştiniz; sadece ses vardı” (Devarim 4:2). Diğer tüm antik dinlerin tuğla ve taşan anıtları vardı; Yahudilerinse, sürgündeki

¹ Ian Freer, Empire, 27 Ocak 2020.

halleriyle, sadece sözlü – gittikleri her yere taşıdıkları Tora – vardı. Yahudilikteki en üstün *mitsval*ardan biri *Şema Yisrael*'dir – “Dinle, Yisrael”. Çünkü Tanrı görünmezdir ve biz de hiçbir ikon yapmayız. Tanrı'yı göremeyiz; Tanrı'yı koklayamayız; Tanrı'yı tadamayız. Tüm yapabildiğimiz, Tanrı'yı duyabilme ümidiyle kulak vermektir. Yahudilikte, dinlemek, yüksek bir dini sanattır. Veya öyle olmalıdır. Tom Hanks, Fred Rogers rolüyle karşımızda, başka insanlara *ilgi göstermeye*, onları dinlemeye, onlara, bir an için bile işi sulandırmaksızın veya dünyayla ve onlarla ilgili her şey yolundaymış gibi davranmaksızın, onları güçlü bir şekilde olumlayan yollarla, nazikçe konuşmaya kabil olan bir adam portresi çizmektedir. Bunun hem ilginç hem de önemli olmasının sebebi, başka insanları nasıl dinleyeceğimizi bilmiyorsak, Tanrı'yı nasıl dinleyeceğimizi bilmenin de zor olmasıdır. Ve eğer biz başkalarını dinlemeye kabil değilseniz, nasıl olur da Tanrı'dan bizi dinlemesini bekleyebiliriz?

Konuşma ve onun insanlar üzerindeki güçlü etkisi konusunun tümü, akıllı telefonların ve sosyal medyanın yaygınlaşması ve özellikle de genç insanlar ve toplumsal konuşma tonunun bütünü üzerindeki derin etkisiyle, yoğun bir şekilde güçlenmiştir. Çevrim içi istismar, çağımızın belası konumundadır. Bunun olma sebebi, iletişimin kolay ve gayrikişisel hale gelmiş olmasıdır. Bu durum, “disinhibisyon etkisi” diye anılagelmiş olan kavrama yol açmaktadır: insanlar yüz yüze oldukları bir durumda olacaklarından daha acımasız ve daha kaba olma konusunda kendilerini daha özgür hissetmektedir. Başka bir kişinin fiziksel olarak mevcut olduğu bir ortamda bulunduğunuzda, o diğer kişinin de tıpkı sizinkiler gibi duygulara ve tıpkı sizinkiler gibi kırılmalara sahip olan, tıpkı sizin gibi yaşayan, nefes alan bir insan olduğunu unutmak zordur. Ama böyle bir ortamda değilseniz, içinizdeki tüm zehir dışarı sızabilir ve bazen bu tahrip edici etkilerle olur. Onlu yaşlardaki gençlerin intihar ve intihar girişimi rakamları son on yılda ikiye katlanmıştır ve çoğu uzman bu artışın sosyal medyanın etkilerine bağlamaktadır. *Laşon ara* kanunlarının bu kadar yerinde veya gerekli olduğu dönemler çok ender olmuştur.

Sürprizi bozacak bir ifşada bulunma riskini alarak söylemek isterim ki, *A Beautiful Day in the Neighborhood*, Yahudilikteki eski bir tartışma hakkında çarpıcı bir açıklama sunmaktadır. Bu tartışma, Rambam tarafından, *Sekiz Paragraf* adlı eserinin altıncı bölümünde ele alınmakta ve bir soru üzerinde durmaktadır: Hangisi büyüktür? *Hasid*, yani doğası gereği iyi olan bir insan mı, yoksa *a-moşel be-naşo*, yani doğal yönden hiç de aziz olmayan, ama kendisini dizginleyen ve karakterindeki olumsuz öğeleri bastıran kişi mi? İşte, filme çarpıcı özelliğini veren de tam olarak, cevabı bariz olmayan bu sorudur.

Hahamlarımız *laşon ara* hakkında bazı ağır ifadeler kullanmışlardır. Bu kabahat, en ağır üç günahın – putperestlik, cinsel ahlaksızlık ve kan dökme – birleşiminden daha kötüdür. Üç kişiyi öldürür: konuşanı, hakkında konuşulana ve söylenenleri kabul edeni.² Yosef, kardeşlerinin nefretini kazanmıştı, çünkü aralarından bazıları hakkında olumsuz sözler sarf etmişti. Mısır'dan çıkan nesil, Ülke'ye girme şansından men edilmişti, çünkü onun hakkında kötü konuşmuştu. *Laşon ara* konuşan kişi, Tanrı-tanımayan biri gibidir.³

***Laşon ara* kanunlarına, geçmişte pek az olduğumuz kadar çok muhtaç olduğumuza inanıyorum. Sosyal medya nefret seliyle kaplı. Siyasetin dili, fikir yerine şahsiyete hücum eden ve alçakça bir hal aldı. Tazria-Metsora'nın bize neyi hatırlatması gerektiğini unutmuşa benziyoruz: kötü konuşma, bir beladır. İlişkileri mahveder, insanların duygularına hoyratça davranır, şehir meydanının itibarını düşürür, siyaseti birbiriyle yarışan egolar arasında bir çarpışma maçına dönüştürür ve ortak yaşamımız hakkında kutsal olan her şeyi kirletir. Bu şekilde olması şart değildir.**

Şabat Şalom.

² *Arahin* 16b.

³ *Arahin* 15b.

Jonathan Sacks

Jonathan Sacks
The Office of Rabbi Sacks

Rabbi Sacks'ın diğerk makaleleri için lütfen www.rabbisacks.org sitesini ziyaret edin.

 @rabbisacks

© Rabbi Sacks Tüm hakları saklıdır.

Rabbi Sacks'ın Ofisi Covenant and Conversation Trust tarafından desteklenmektedir.